

Zarandul

BIBLIOTECA CENTRALĂ
„ASOCIAȚIUNII”
SIBIU

ORGAN INDEPENDENT — CULTURAL, ECONOMIC ȘI DE INFORMAȚII — DIN VALEA CRIȘULUI ALB

APARE SUB CONDUCEREA UNUI COMITET
REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA:
BRAD

ABONAMENTE: 100 lei anual, 6 luni 60 lei
Instituțiuni și bănci 150 lei
Muncitorii minieri și muncitorii agricultori 50 lei

APARE ÎN FIECARE JOI

Redactor responsabil: G. E. CAMBER

JUDEȚUL ZARAND

Tot aici, în munții Apuseni, ar fi ce mai nimerit loc să se facă fabrici de mobile, fabrici de ciment, etc., unde s'ar putea plasa

În curând, în sfatul țării, se va debata proiectul pentru modificarea legii administrative, proiect de lege întocmit de d. ministru Inculeț, dela departamentul internelor.

Ar fi momentul — cred eu — ca să se pună în discuția parlamentului, cu această ocazie, și problema reînființării județului Zarand, problemă ce a preocupat tot timpul, dela Unire încoace, pe locuitorii munților Apuseni.

În 1921 s'a făcut chiar un memoriu, iscălit de toți frunzașii comunelor din vechiul Zarand delegați ai moșilor, și care s'a înaintat Corpurilor legiuitoare, cerându-le insistent reînființarea unității administrative, care să corespundă nevoilor economice din acest colț de țară.

Dacă chestiunea a eșuat atunci, a fost faptul că de partea populației din munții Apuseni n'a fost nici presa și nici politicianii. Dece? Faptul se explică dela sine. Nu cunoșteau în deajuns — nici unii, nici alții, situația reală a moșilor.

Li cunoșteau numai partea frumoasă, numai manifestările eroice din timpurile trecute, îl cunoștea pe moș ca român... din cărți... Dar dela Unire au trecut mai bine de șasesprezece ani.

Scriitori, ziariști, oameni de cultură, cu rost de conducători ai destinelor neamului nostru, au cercetat și au colindat în lung și lat Țara Moșilor, au cunoscut-o și au iubit-o.

Fiecare a plecat cu sufletul arzând de o dorință: politicianii (nu toți, ci numai cei aleși) să-i dea o mână de ajutor; gazetarii să spună un cuvânt despre ea, să atragă atenția lumii civilizate din România, și să arate că problema populației din munții Apuseni, trebuie rezolvată numai decât, căci nu mai poate dăinui așa. Stările îngrijorătoare — de aici — le-au dat la toți vizitatori merinde de gândit. Unii prinși de alte griji au uitat cece hotărâse, când erau în fața realității; alții, oameni de bine, au încercat să-i ajute pe moși; iar câțiva dintre ei au și isbutit.

Astfel, anii trecuți, guvernul Național-țărănesc a instituit un comisar al Moșilor, care să se ocupe cu rezolvarea tuturor chestiunilor economice, culturale, sanitare, etc., ce ar privi această regiune.

Ba mai mult. Guvernul liberal — Ionel Brăteanu a fost un admirator și prieten sincer al Moșilor, — a hotărât ca toate alimentele de prima necesitate: grâu, porumb, făină etc., ce au destinația: „Țara Moșilor” — să fie taxate pe jumătate pe C.F.R., ca în restul țării. Iar pe rețeaua C. F. R. din interiorul munților Apuseni și călătorii să se bu-

cure de reducerea de 50 la sută. Nu mai amintesc și de alte hotărâri fericite, plecate din înțelegerea oamenilor cu inimă și suflet, luate pentru ajutorarea necăjitului de moș.

Totuși, eficacitatea acestor dispozițiuni bune e cu mult prea departe de ași atinge ținta dorită. Un exemplu: Credeți că are moșul vre un folos de estinirea transportului pe C. F. R. a alimentelor? Nu. Grâul,

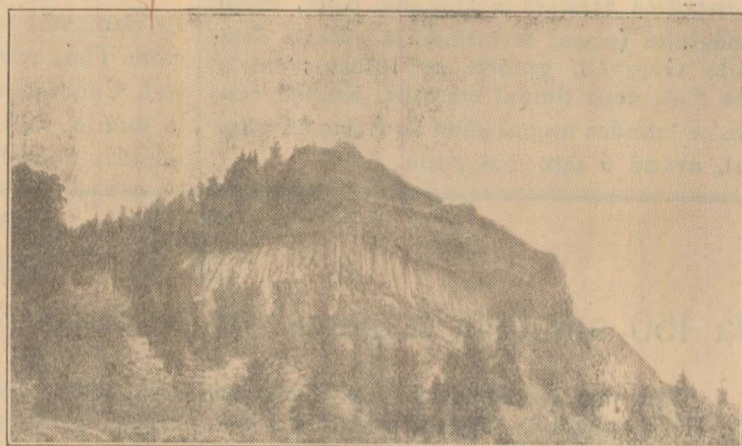
porumbul, pâinea și celelalte alimente sunt tot așa de scumpe, dacă nu mai scumpe decât în orice alt ținut al țării românești. Câștigul merge în punga comerciantului de cereale cari, toți, au făcut frumoși bani cu această rentabilă ocupație. Iată cine profită. Ca să nu mi amintesc și pe ceilalți comercianți, cari speculează în mod neuman — mai ales la alimente — pe sătean.

Ori câte hotărâri bune s'ar lua pentru ajutorarea populației nevoiașe din munții Apuseni, nu se va ajunge niciodată la rezultatul dorit; deoarece ținutul acesta, unitar din punct de vedere geografic, nu corespunde și unității administrative. E mai greu de controlat;... problemele specifice regiunii sunt neglijate, ori câtă bunăvoință ar fi din partea prefecturilor. Trebuie deci o nouă unitate administrativă, — care să înglobeze pe toți moșii — cu oameni, în fruntea ei, cunoscători ai nevoilor lor, cu oameni de inimă și de pricepere, ca astfel să-i desrobească atât din punct de vedere economic cât și cultural.

Odată unitatea administrativă înfăptuită situația populației din munții Apuseni s'ar schimba în mod simțitor.

S'ar proceda la înființări de cooperative de desfacere a produselor prime: lapte, fructe, lemne, etc. S'ar înființa cooperative pentru aprovizionarea populației cu alimente de prima necesitate, înlăturându-se astfel specula pe cari o fac comercianții de cereale. S'ar înființa școli de agricultură, pomicultură, apicultură, etc., unde să învețe copiii moșului că aici, în „Țara Zarandului”, pomii, dacă s'ar semăna mai mulți, ar constitui o avere neprețuită, prin fructele gustoase pe cari le dau, și cari sunt atât de căutate pe piețele de desfacere din țară, ba chiar și din străinătate. Tot în astfel de școli va învăța cum se fabrică brânza din lapte, și care din lipsa neștiinței îl risipește văzându-l pe piața Bradului, Abrudului, Băiei de Criș, etc., pe prețuri derizorii: 3 lei litrul.

Produsele laptelui au valoare mare nutritivă, bunăoară cașcavalul, a cărui consumație e atât de întinsă în Vechiul regat, este un produs alimentar a cărui însemnătate pentru hrănirea poporului a fost și este nespuse de mare, deoarece intrunește două condiții esențiale pentru a fi atât de popular: relativ estin ca preț, unită cu o mare valoare nutritivă. Dar nu e destul atât. Dacă se fac brânzeturile bune trebuie să se îngrijească și de desfacerea lor. Și aceasta n'ar putea-o face decât numai o administrație cu oameni pricepuți, cari să aibă în mână toată regiunea.

Vedere din munții Apuseni: DETUNATA

un însemnat număr de lucrători, și cari tânjesc după muncă, oferindu-și brațele ori cui îi iese în cale, chiar numai pentru o bucată de pâine.

Problema sanitară și cu ea și celelalte probleme ca: problema școlară, a drumurilor etc., ar fi rând pe rând rezolvate.

Bolile venerice și tuberculoza mai ales, fac adevărate ravagii în sânul populației din munții Apuseni. Ori cât de mare ar fi bunăvoința medicilor de plasă, nu se poate face nimic, fără fonduri, fără medicamente.

Nu mai vorbesc de celelalte boli contagioase, cari răpesc mii de vieți anual, din cauza neștiinței și sărăcii. Vreți un exemplu?

În Valea Brad în două luni, anul 1935, au murit peste treizeci de copii și oameni, de febră și scarlatină. Trebuie, în limitele de care dispunem, să facem toate sforțările pentru a schimba actuala stare de lucruri, cât nu e prea târziu.

Iată dece rugăm pe d. dr. I. Radu, omul tuturor acțiunilor frumoase din regiunea noastră, ca împreună cu deputații noștri d. dr. Tisu, etc., și ceilalți oameni de bine să reia problema reînființării Jud. Zarand, pusă în 1921, și din nou s'o prezinte d. ministru al internilor și Corpurilor legiuitoare, cu ocazia discuției proiectului de lege administrativ.

Terenul a fost pregătit... acțiunea va duce desidur la isbândă. G. E. Camber

Subinspectoratul Preg. Premilitare Hunedoara
Centrul BRAD.

Ordin circular No. 1.

1 Martie 1935.

În conformitate cu art. 4 din Regulamentul Legii de Pregătire Premilitară publicat în Monitorul Oastei din 10 Februarie 1935, și ordinul No. 4354/935, al Ministerului Apărării Naționale Inspectoratul Pregătirei Premilitare.

Cu oinoare se face cunoscut că pregătirea Premilitară este obligatorie pentru toți tinerii de 18, 19, și 20 ani, fii de cetățeni români.

Se înțelege prin tinerii de 18, 19 și 20 ani, toți tinerii cari au împlinit aceste vârste în cursul anului 1934, de la 1 Ianuarie la 31 Decembrie.

În consecință tinerii de 18 ani sunt născuți în anul 1916 și fac parte din Contingentul 1938.

Tinerii de 19 ani sunt născuți în anul 1915 și fac parte din Contingentul 1937.

Tinerii de 20 ani sunt născuți în anul 1914 și fac parte din Contingentul 1936.

Toți tinerii sus citați se vor prezenta imediat la Subcentrele de pregătire Premilitară pe raza cărora au domiciliul pentru a fi înscrși în controale și pentru a lua parte la programul ședințelor de pregătire Premilitară ce se țin în fiecare Duminică la fiecare Subcentru P. P.

Tinerii cari nu se vor supune acestor obligațiuni, vor suferi rigorile legii.

Subinspectorul P. P. Hunedoara

Maior COJAN ȘT. IOAN

Com. Cent. P. P. Brad
Lt. rez. ALEX BUȘA

Preludiul revoluției dela 1848 în țin. Hălmaგიului

De Tr. Mager prof.

Secolul al XIX-lea — secolul marilor transformări sociale — se introduce la noi prin anii răi de foamete, de coleră și prin continue încercări de revoltă a iobagilor români împotriva nemeșilor proprietari unguri. Revolta generală izbucnește pe la mijlocul veacului, organizată și dându-i-se un caracter național de către splendida generație a intelectualilor, în frunte cu omul de fapte, Moțul dela Vidra — Avram Iancu.

Este explicabil faptul, că întâile manifestări de revoltă se produc tocmai în ținutul Hălmaგიului. Hălmaგიul formează nu numai granița de vest a Zarandului, dar totodată și granița între Ardeal și Ungaria. Mai apoi această graniță, ba chiar nici situația de drept comun a Zarandului, nu era pe deplin clarificată. Zarandul aparținuse când Ungariei, când Ardealului și înainte de 1848 se vorbea iarăși de adnexarea acestuia la Ungaria. Apoi, cercul Hălmaგიului (plasa) se întinde la această dată până la Guravăii, graniță cu Iosașul; într-o vreme însă, depe timpul ocupației turcești, cercul H. se întindea numai până la Aciusa (Avram ancu), având 6 sate mai puțin.

Situația iobagilor era mai ușoară în Ungaria, fie că dincolo de graniță începeau domeniile regale, fie că acolo erau alte legi urbariale. Este deci natural, ca iobagii să dorească a profita de situația mai favorabilă din Ungaria. Nemeșii, susțineau că iobagii trebuie să se supună legilor ardeleni. De aici urma conflictul, care la început a putut fi ușor potolit prin forța armatei.

Fostul prefect Pavel Kozma în a sa monografie vorbind despre greutățile financiare, ne descrie situația jalnică a județului în această epocă. Impozitele nu se puteau încasa și au trebuit să fie reduse, deoarece dela 1811 au urmat ani răi. Îndeosebi anii 1813, 1814, 1815 și 1816 au fost de tot neroditori. S'a produs foamete mare. A dat și colera. Mulți oameni au murit, mulți și-au luat lumea în cap, părăsind regiunea. Iși luau oamenii nevestele și copiii de mână și plecau în lume, răsărându-se prin satele dela câmpie. Cei rămași acasă, și-au vândut vitele, ca să scape de foame, sărăcind de tot.

Familiiile celor refugiați de foame au sporit elementul românesc în câmpie până departe către Tisa, spre vest, și până la Dunăre, spre sud. Cunoaștem un singur caz de reîntoarcere la munte, cazul celebrului vrăjitor și chirurg popular Sirca Irimie dela Tălagiu, care imbo-

gându-se, a cumpărat la 1876 partea cea mai mare a domeniului fostului său proprietar Kozma, prefectul de odinioară, întemeind întinsele familii de preoți Sirca și Hărduș.

Insemnările contemporane, făcute de protopopul Hălmaგიului, Nicolae Adamovici, cât și de către preotul din Ciuciu, atestă această relatare, amintind că și la 1817 au fost „povoaiie” de apă și scumpete mare, grăind astfel:

„În anul 1814 au fost mare foamete în toate ținuturile Ardealului și a câmpiei, că huluji au mâncat nevolnicii oameni în lumea noastră”, adevă măcinau coceni de porumb.

„La anul 1815 au fost foarte multă ploaie întru tot ținutul Hălmaგიului cât nu sau copt cucuruzul în vremea sa ce mai târziu”.

„Anul 1817 în 18 zile a lui Maiu. Mare povoaiie de ape au venit la noi în Hălmaგიu întru atâta, cât nici prin ulițele noastre nau putut umbla oamenii de mare apă. Care așa nu sau mai văzut. Și mare scumpete, grăul cu 20 f. și cu 30 f. vica. Ba mai nici nu sau, găsit de a se cumpăra. Grăul iarăși la Iulie sau mai lesnit, și au venit la altă rânduială mai bună de a trăi toată lumea”.

Popa din Ciuciu a însemnat că „În anul 1817 au fost ferdela de grău cu 15 zloți, de cucuruz cu 12, de orz cu 10, cupa de vin cu 2 zloți, de rachiu cu 5 zloți”.

(Continuare în pagina 6-a)

H O R I A

la 150 ani dela tragerea lui pe roată, — Vorbire ținută la Ateneul Român în București de OCTAVIAN GOGA

Dăm mai jos vorbirea d-lui Octavian Goga: Horia, ținută la Ateneul român din București, la 150 ani dela tragerea eroului pe roată; și care e un monument de oratorie, de istorie și de artă.

Dacă e adevărat că la pomenirea celor morți sufletele lor se desprind din golul neînțînții și coboară doasupra noastră, atunci astăzi mai mult ca oricând se face această înfrățire între pământ și cer, fiindcă astăzi mai intens și mai sguduitor decât de alte ori întreagă suflarea românească rechemă din negura vremilor făptura unui om, prin toate rosturile ei unică în istoria noastră.

Se împlinesc o sută cinci-zeci de ani dela moartea lui crâncenă la Alba-Iulia, unde nemeșii unguri l-au frânt pe roată. Prin resorturile ei această zi mai vie și mai plină parcă decât oricare altă aniversare tale unde adânci în conștiința noastră și profilul martirului legendar apare tulburător în ochii posterității. În adevăr, din galeria nesfârșit de lungă și de întunecată a trecutului unde dorm alături sacrificiului nostru se ridică de astă dată un chip neobișnuit, o figură retrasă în colțul ei, cu totul deosebită... N'are hlamidă domnească pe umeri, cum au avut în țările dela Dunăre atâția al căror vis de mărire s'a înecat în sânge... Nici măcar boier de neam n'a fost, plătind cu viața pornirea aspră de-a stăpâni sau apăra un petec de pământ, ori altă patimă urzită în umbră... Nu! E un obraz de țaran, o față arsă de soare, brăzdată de crețuri adânci ca tăieturile de cuțit, cu părul lung încununând fruntea largă, căzut cuviincios pe umeri. Semeniul lui, dorind pe semne să-l alinte cu poezia lor, i-au dat din tinerețe numele de Ho-

ria, nume sonor și prlmăvăratec, născut din cântec și din svon de pădure... E o întreagă lume de simțire, o specială naivitate populară, e zâmbet și răsărit de soare în acest botez.

De felul lui îi ziceau Vasile Nicola Ursu.

Ce-i dă însă o semnificare cu desăvârșire aparte în istorie acestui țaran chinuit e că povestea lui furtunoasă se petrece acolo în munții Abrudului, unde peste un veac fluierul lui Avram Iancu își picură plânsul lui răzleț, la un alt sfârșit de dramă. Pentru întâia oară Ardealul oropsit strigă din măruntăiele lui, prin acest om din Albac. Înainte cu două veacuri a fulgerat pe câmpia Mureșului spada Voevodului muntean, răscolind instincte străvechi și trezind din nou visuri adormite de mult. Dar cu Mihai venea dorul de mărire de peste Munți, era expansiunea unei organizații de stat și gloria de arme a unei oștiri orânduite care se căluse în atteră războaie. Horia însă e clocotul Ardealului *întra muros* cea dintâi erupțiune vulcanică a unui popor schingiuit o mie de ani.

„Un țaran încarnează destinul nației”

Două lucruri nu sunt de mirare în această fatală deslănțuire. Mai întâi e faptul că un țaran încarnează aici destinul unei nații la cel dintâi act de conștiință, ceiace înseamnă că orfan de orice conducere politică, norodul s'a rostit prin însuși impulsul lui de auto con-

servare, clasa conducătoare fiind aproape în întregime mimetizată de atmosfera opresiunii străine. E un simbol care spune multe acest cap de moț rural, ale cărui sugestii și învățăminte își păstrează încă chiar și pentru prezentul nostru sbuciumat întreagă valoarea lor de sinteză istorică cu toate concluziunile ei logice. Al doilea nu trebuie să uimească pe nimeni constatarea că revoluția lui Horia în revărsarea ei a fost plină de pârjol și de cutremur, ca un cataclism al naturii. Cine știe ce patimi groaznice au izbucnit aici, cine cunoaște cit de cit exploatarea acestei *misera plebs contribuens*, acela va înțelege că numai prin rîuri mari de sânge se putea spăla o mare rușine și că după batjocura neomenoasă de ve curi nu putea veni o răsplată mai blândă.

Celace trebuie reținut însă ca un miracol al răscoalei din Munții Apuseni, e cronologia acestei vijelloase afirmări a energiei noastre de rasă. Ea se petrece într-o vreme când din țările surori de peste Carpați, în afară de sentimentul înruderii organice, nu putea radia nici o încurajare. Nu trebuie uitat că la București și la Iași se traversa atunci o tristă perioadă de domnie fanariotă, din care nici un semn de apropiere nu putea călători la frați. Ardealul, mai bine zis Țara Moșilor, se sbuciuma, deci, într'un efort singuratec de completă izolare. Cu toate acestea flacăra țigănească înfricoșată în orizont, ecoul ei se resimte departe peste granițele Austriei. Ciudată des-

(Continuare în pagina 3-a)

Insemnări din pribegie

(Continuare)

După câteva ore de călătorie plăcută pe Mediterana ajungem în Alexandria. Căldura e mare și pe aici, însă nu se poate nici ase-măna cu clocotul din Marea roșie și cu năduful din Oceanul Indian. Intrăm în marele port după amiază. Vom sta aci 2 zile având a-ne imbarca pe alt vapor, care ne va duce la Constanța. Vaporul cu care am venit — Traz-os-montes — își urmează calea direct spre Anglia. În orașul — care e destul de frumos — și foarte interesant — furnică lume din toate părțile globului. Lipsesc și de aci „Pieile roșii” din America și Malaezi. Cu atât mai multă lume africană. Se apropie seara și adierea unui vântuleț răcoritor ne face să avem plăcută cea din urmă noapte pe Traz-os-montes.

3 Iulie 1920. Alexandria.

Puțin timp am avut azi de preumblare în orașul lui Alexandru Macedonul. A trebuit

să facem transbarcarea pe vaporul „Teutonic”, care ne va duce în Europa și la limanul cel mult dorit — la Constanța Româniel-mari. În oraș am mai văzut statui reprezentând „pașale” turcești, coloana lui Pompei câteva palate mai frumoase, „grădina franceză” îngrijită cu arta ce francezii au în grădinărie și am mai văzut și 2 piețe — una era cea arabă. În aceasta din urmă mult sgomot. Incolo această lume pistriță umblă încet. Mișcarea febrilă din portul japonez „Moji” nu am mai văzut-o nicăiri.

Acum în sfârșit plutim spre nord-est. Vaporul „Teutonic” cum și numele-l arată a fost și el al Germaniei. Azi aparține societății engleze de vapoare „Vithe star”. Este mai mare decât „Traz-os-montes”, mai vechiu și cu mai puțin confort. Cu noi merg: 1 batalion de soldați englezi — cu destinația Constantinopol și 200 surori de caritate englezoaice — cu aceeași destinație. Probabil aceste surori de caritate vor fi necesare în spitalele armatei grecești — care se spune, suferă acum grele

înfrângeri în Asia mică. Prietenia între unele englezoaice și unii dintre ai noștrii s'a legat repede. Necazul e numai că ele nu știu decât englezește, iar ai noștrii numai românește.

4. Iulie 1920 Marea de marmara

Seara trecută a fost producție corală. Corul ofițerilor Legiunii, care demultisor nu mai fusese auzit s'a ținut bine totuși. Azi am trecut prin Arhipelag. Multele catargiuri de vapoare scufundate lângă peninsula Galipoli; ne arată prăpădul ce a fost și aci. Prin aceste părți se plutește încă și azi cu destulă îngrijorare din cauza minelor plutitoare ce ar putea fi întâlnite. Am văzut câteva din multele insule ale „Arhipelului” însă din depărtare. Marinarii noștrii parcă în ciuda curiozității noastre — le ocoleau cât mai pe departe. Firește aveau motiv pentru aceasta.

Cerul este noros și ne retragem în cabine să ne culcăm cu gândul la celc ce vom vedea mâine în orașul lui Constantie cel mare și sfânt.

Câteva cifre privitoare la Zarand

[Continuare]

Zarandul are 64.650 locuitori, dintre care 32.560 sunt bărbați și 3290 femei. Acești locuitori aparțin la 15681 familii.

Populația activă a Zarandului se repartizează astfel: A. **Bărbați**: între 12—13 ani 3093; între 16—20 ani 3814; între 21—40 ani 11365; între 41—56 ani 7087 loc. B. **Femei**: între 15—20 ani 4272; între 21—40 ani 11643; între 41—55 ani 7179. Avem deci un total de 25357 bărbați capabili de muncă și 24.104 femei capabile de muncă.

Populația activă se ocupă cu următoarele îndeletniciri:

agricultura — — — —	26.670 loc.
muncitor cu ziua în agricultură	16.333 „
lucrători în pădure — —	793 „
servitori — — — —	737 „
ciubărari — — — —	82 „
șindilari — — — —	10 „
cercuitori — — — —	19 „
bărdași — — — —	115 „
rălari — — — —	38 „
spătari — — — —	879 „
împletitori de coșuri — —	3 „
holoangheri — — — —	79 „
lingurari — — — —	54 „
tâmplari — — — —	59 „
cismari — — — —	57 „
fierari — — — —	66 „
cojocari — — — —	70 „

dubălari — — — —	15 „
băieși în mine — — — —	2250 „
olarii — — — —	228 „
în fabrici — — — —	360 „
funcționari la stat — —	356 „
„ particulari — — — —	246 „
comercianți — — — —	179 „
alte îndeletniciri — — —	80 „

Numărul proprietarilor de pământ după întinderea pe care o posedă este următorul:

până la 1 jug. cad — —	2637 loc.
„ „ 2 „ „ — —	2956 „
„ „ 3 „ „ — —	2390 „
„ „ 5 „ „ — —	2447 „
„ „ 10 „ „ — —	2231 „
„ „ 20 „ „ — —	821 „
„ „ 50 „ „ — —	151 „
„ „ 100 „ „ — —	10 „
peste 100 „ „ — —	1 „

Numărul animalelor domestice:

Cai (cu tineret)	2715
Vaci (cu tineret)	11140
Boi (cu tineret)	8419
Bivoli și bivolițe (cu tineret)	224
Oi (cu tineret)	25340
Capre (cu tineret)	5045
Porci (cu tineret)	8630

Numărul vacilor de lapte este de 6610 buc., deci, o vacă trebuie să hrănească aproape 10 locuitori.

In curând voi mai arăta și alte date despre ținutul Zarand.

Prof. Martin Ioan.

DUȘMANII LEGUMELOR.

Fluturile alb mare de varză (Albilita, albistrița, lacrima dracului)

Poporul crede, că acest fluture s'a născut din lacrima dracului. Omizile lui rod frunzele de varză (curechiu) și de conopidă, de le lasă numai vinele mai groase. Sunt ani în care aceste omizi prăpădesc întreaga trudă a omului, ca și când ar fi trecut lăcustele. S'au întâmplat cazuri, când omizile de albilită trecând peste drumul de fier au oprit trenul în loc, așa de multe erau. Trenul luneca trecând peste trupurile lor.

Fluturile are o înfățișare frumoasă și nevinovată. Se vede sburând prin grădini în tot timpul verii. De obicei zboară câte doi: o femeiușcă și un bărbătuș. Ți-e mai mare dragul să-i vezi, cum se joacă prin aier: acum se apropie unul de altul, acum se despart, acum se înalță și se coboară, apoi se apropie și se depărtează din nou. De abia s'a încălzit puțin vremea și ei încep să sboare. Fluturile, de vre-o 6 cm. lă-

țime, are aripile albe, cu vinișoare subțirele, rare. Marginele aripelor dinainte sunt pătate cu negru. Pe partea de deșubt aripile sunt presărate cu un praf galben ca pucioasa. Femeiușca se cunoaște de bărbătuș, căci are pe mijlocul aripilor dinainte două pete negre, rotunde, așezate una sub alta, iar pe marginea aripei dinapoi, o pată mai mare.

După ce se împerechează, femeiușca depune cam 200 de ouă, albe gălbui, ca un bob de mac, pe fața de jos a frunzelor de varză. Din ouă ies după puțină vreme omizile, cari trăiesc la început toate la un loc, și rod frunzele de varză sau de conopidă, apoi năpârlesc și se împrăște, ca să se prefacă în păpuși. Omizile vrâstnice au cam 5 cm. lungime și sunt de culoare verde surie, cu peri rari alburii, cu puncte negre și cu trei dungii galbene dealungul trupului.

După ce s'au îngrășat bine, omizile se duc pe o buruiană, pe un gard, sau pe un pom, unde se îmbracă într'o cămașă de fire, se închină cu un brâu făcut din două fire de mătase și rămân acolo. Acestea sunt păpușile (nimfele). Ele au culoarea alburie și sunt presărate cu pete galbene și negre.

Dela jumătatea lunii August până târziu în Septembrie ies pe rând fluturii, care se împerechează și depun din nou ouă. Păpușile acestui al doilea rând de fluturi, rămân în această stare până primăvara. De îndată ce s'a desprimăvărat ies din nou fluturii.

Căile de nimicire

Femeile dela sate pun semințele de varză în calea preotului (a popii), când umblă, în ajunul Bobotezei, cu apa sfințită pe la case, fiindcă au credința, că varza sfințită nu este mâncată de omizi.

În unele ținuturi ale României se duc furnicare în câmpul cu varză, căci furnicile stăpesc sau alungă omizile.

Este un mic viespe, cu 4 aripi, botezat de învățați *Microgaster glomeratus*, femela căruia pune ouăle sale în trupul păpușii de albilită. Din ouă ies niște larve mici, cari mănâncă măruntaiele păpușii de albilită. Prăsierea acestui viespe este încă un mijloc de nimicire.

E bine ca între rândurile de varză să sădim patlungele roșii (părădăi), căci fluturii nu pot suferi mirosul lor.

Cel mai sigur mijloc de luptă contra acestui neînduplecat dușman al omului este să adunăm ouăle și omizile și să le omorim. În vremea sborului fluturilor să trecem tot la 3 zile odată pe la fiecare fir de varză și să adunăm ouăle. De asemenea, să strivim omizile dimineața, până când sunt încă tinere și trăesc în grămezi.

Mai putem lupta contra omizilor stropind varza cu apă caldă de 45° C.

Să punem toată truda și toată priceperea noastră la nimicirea omizilor, nu numai a celor de albilită, căci mai sunt și *altfel* de omizi, cari își sug hrana din truda acestui popor și-a acestui pământ. Când ne vom vedea scăpați de ele?

Prof. Martin Ioan

In atenția dlui primar al Bradului

Pe zidul din spate strada al caselor d-nei Văd. lui László Toni, cineva, în scop de reclamă, a pus o cutie, în care sunt expuse pălării. Deoarece această cutie împiedică mersul trecătorilor, putând provoca chiar accidente grave, rugăm pe d-l Primar al Bradului să dispună înlăturarea acesteia de pe zidul amintit

Costantinopol 5 Iulie 1920.

În zori am intrat în raza orașului. Ancorarea s'a făcut în mijlocul Bosforului. Sunt aci multe vapoare ce înalță culorile a diferite nații. Ne măhnim când nu vedem nici unul românesc. În Alexandria am văzut unul mic pentru cereale: „Oltul“. Unde vor fi frumoasele vapoare de călători.

Ce am văzut în Constanța înainte de războiu? Se vor fi prăpădit și ele poate. După vreo oră de așteptare au venit pe bord membrii „Comisiei portului“ — comisie compusă din Englezi, Francezi, Italiani și Greci. Pe Grecii probabil Englezii li vor fi remarcat în comisie. Au anunțat că orașul Costantinopol este conaminat de ciumă. Deci adio preumblare prin oraș. Chiar și batalionul de oaste engleză și surorile de caritate, precum și medicul turc, care e de aci — nu vor debarca în Costantinopol ci vor merge cu noi până în Constanța și numai la întoarcere vor debarca. Deci noi rămânem în mijlocul canalului nefiind voe a-ne

apropia de debarcader. E adevărat că Bosforul e îngust așa că panoramic putem vedea atât Stambulul cât și Scutari. Vedem așadar din depărtare moscheia vestită a sultanului Mehmed și „Sofia“ mândrului Iustinian. În canal sunt mai multe cuirasate de pe care se răsfăță sclipitoare în razele soarelui mulțimea gurilor de tunuri îndreptate în toate direcțiile pentru a ține în ascultare pe Turcii de aci. În fața noastră este deschizătura canalului „Cornul de aur“ cu nenumerate luntrii. În dos avem podul ce leagă Stambulul cu Scutarii. Vedem foarte multe femei cu pălării și fața descoperită, și ne întrebăm dacă sunt europene, ori s'au modernizat și femeile de pe aici? Ca de obicei au venit la vapor mulțime de negustori ambulanti. Pe cei cu fes — adevărat pe turcii — li alungă — cu bucăți de cărbune — personalul englez al vaporului, iar ei privesc în sus și blastemă. O ură groasă clocotește în pieptul lor. Și iată aceasta se întâmplă în Stambulul falnicilor sultani de odi-

nioară — cum s'ar spune în pragul „Sublimei porți“ — Așa se schimbă lumea.

Costanța 6 Iulie 1920.

Însfârșit ne-a fost dat și nouă să putem săruta pământul sfânt al patriei. Eri înspre seară vaporul s'a pus în mișcare. Casele și palatele de pe lângă țărmul Bosforului se perândă caleidoscopic în vederea noastră. Vedem palatul imperial în care odinioară a fost găzduit Napoleon III și ceva mai târziu Vodă Cuza. După eșirca la larg; vaporul începe a se balansa. Marea neagră este agitată cu toată seninătatea cerului. Ne retragem deci în cabine.

Azi la orele 4 vaporul s'a oprit înaintea intrării portului Constanța. Pentru a descrie cea ce am simțit nu am cuvinte. Deci pribegia a încetat cu ajutorul lui D-zeu și acum după 6 ani cine știe dacă nu vom păși și noi ca Odiseu? Poate nici nu ne vor mai cunoaște cei de pe acasă.

SFÂRȘIT.

Ioan Fodor

Cuvinte despre un dascăl

Dacă nu se ma pot răbda deosebri sociale bazate pe dreptur de naștere ș pe avere, există în schimb o ierarhie socială ce nu se poate tăgădui: ierarhia meritului personal. Noblețea sufletească și bogăția de cultură creiază pentru oameni, trepte de valoare și de capacitate proprie, așa de înalte așa de reale și solide, că nici îngâmfarea blazoanelor medievale, nici aroganța teighelei prostia analfabeților și semi-doctorilor umflați de abuzul libertății, nu le pot urca, nici desființa. Ierarhia meritului personal, creiată de bunul simț omenesc, este bazată pe știință, pricepere, caracter și muncă, și fără factorii aceștia nu poate exista un progres social, nici civilizație și deci nici fericirea omenescă pe pământ. Pedagogia nu cunoaște un mijloc mai eficace de educație decât metoda exemplului.

Un exemplu de pricepere, caracter și muncă, este dascălul bănățean Iosif Târziu, subrevizorul circ. Hălmașiu (jud. Arad). Subrevizorul I. Târziu nu cunoaște oboseala, nu cunoaște piedici în cale când este vorba de împlinirea datoriei. Pe drumuri pe cari nu se poate merge numai cu piciorul, peste dealuri cu înălțimi considerabile, prin vânturi și frig puternic, subrevizorul I. Târziu inspectează și se interesează de bunul mers al școlii din circ. școl. din Hălmașiu. Prin exemplul muncii

sale, subrevizorul Târziu a reușit să insufle respect învățătorilor și muncă îndoită în delicata lor carieră. Cine nu recunoaște munca acestui „om“ pe tărâmul școlar, cu toată siguranța că nu este indentificat cu noțiunea datoriei. Lepădat de orice patimă, cu conștiința curată, cine cunoaște pe d. Iosif Târziu, sunt sigur că nu va încerca o clipă de a pune la îndoială obiectivitatea celor scrise aici.

„Dați cezarului ce este al Cezarului“... a zis Mântuitorul. Sunt cuvinte ce nu puteau fi rostite de altcineva. Atunci, de ce noi să nu recunoaștem meritul și munca d. I. Târziu?

Și oricât s'ar încerca cineva ca să conteste valoarea dascălului I. Târziu, va avea muștrări de cuget și va regreta. În locul unde este pus dascălul Târziu, sunt sigur că nu a putut fi pus decât de un om cu înaltă pricepere și artist în arta dascălească, așa cum este dl. inspector Cioată. Dl. inspector școlii Cioată, ca unul ce cunoaște circ. Hălmașiu, a înțeles lipsa unui subrevizor, care să nu cunoască oboseală și nici piedici. Și dsa a știut să găsească omul și nu s'a înșelat. Subrevizorul dat circ. Hălmașiu a corespuns pretențiilor dlui inspector. Mulțumim sincer dlui inspector Cioată, pentru sprijinul acodat școlii din ținutul Hălmașiu, trimițând în acele

(Continuare în pagina 4-a)

Preludiul revoluției dela 1848 în țin. Hălmașiu

Continuare din pag. 2-a

La 1831 a izbucnit din nou colera cu și mai mare furie. Se îngrozise populația, căci era mai mare numărul morților decât al caseilor, spune contemporanul Kozma.

Atunci să nu ne mire faptul, că o temeinică și amănunțită statistică a protopopului din Hălmașiu ne dă pentru cele 34 comune din ținutul Hălmașiu un total de 9426 suflete la anul 1834.

Sub durata foametei, iobagii nici nu mai contractaseră căsătorii.

În noembrie 1833, la îndemnul unui soldat simplu, cu numele Borhauser — spune Kozma — 6 sate dela extremitatea inferioară a județului au denegat supunerea față de proprietari, încât a fost nevoie să intervină armata pentru a-i sili la supunere. Bănuiim că au fost satele în litigiu de graniță i. Aciua, Aciuța, Tălagiu, Budești, Pleșcuța și Guravăii.

Asemenea simptome s'au manifestat pe întreg cuprinsul județului la 1836. În acel an se publicase pentru Ungaria noua lege urbană mai favorabilă pentru iobagi și se decretase alipirea Părților (Partium) între cari și Zărandul, la Ungaria.

Satele din Zărand prinzând de veste, și-au trimis delegații la Oradea să cumpere legea și în baza acesteia pretindeau ușurări de sarcini. Nemeșii și administrația din județ zadarnic încercară să o răstălmăcească în sensul că ea nu privește și acest județ.

În urmă, dobândind un ajutor de două companii de soldați, nemeșii prinseră pe bănuți și inăbușiră răscoala.

În anul acesta apăru iarăși colera.

Ne putem închipui ce însemna pe acea vreme asmuțarea armatei asupra satelor românești și cum au fost tratați nenorociții bănuți și ai mișcării.

Tradiția pomenește numai de Nicodim Spiridon din Brusturi, care a fost închis împreună cu fiul său Toader la Baia de Criș, mai apoi la Gherla. Negăsindu-li-se nici o vină, justiția i-a achitat. Nemeșii i-au acuzat însă din nou că ar avea arme, astfel au fost a doua oară deținuți și închiși la Baia de Criș, de unde bătrânul nu s'a mai întors.

Dl. insp. general P. R. Petrescu a fost numit de minister, pentru serviciile excepționale aduse învățământului primar, în cei de peste

30 ani de muncă pe teren școlar, inspector general școlar inamovibil.

Poșta redacției.

— Dl. C. B. Cluj. Dece nu ne trimiți fotografia pentru carnet?

— Dl. Calafatianu. Vă mulțumim pentru toate. Nu cuiuva ați putea să ne mai faceți câțiva abonați prin părțile d-vs.?

Gazeta e atât de ieftină pentru săteni, numai 50 lei anual.

— Dle A. Rațiu, ne mai datorezi 140 lei, nu uita

Cum se numesc acei cari iau munca altuia?

D. Corneliu Barbu, profesor la Liceul „Avram Iancu“ din Brad, în ziua de 10 Februarie a. c., și-a serbat căsătoria religioasă cu D-șoara Teodora Oprean din Tărnăvița.

Le urăm căsnicie fericită.

Magda Bienenstock și Geza Kugel, în 24 Martie c., își serbează căsătoria în Buteni.

Aceasta ține loc de invitație.

Culturale :

Din inițiativa și sub conducerea Dlui primpretor Turuc și prof. Vidican tinerii premilitari au aranjat în saloanele Casinei Române o frumoasă serbare, la care pe lângă un numeros public a participat și Dl. maior Cojan șeful serviciului premilitar din județ. D-sa. a ținut o documentată conferință despre rolul și importanța acestui serviciu pentru educația morală, civică și fizică a tinerilor premilitari. A fost păcat că această conferință n'a fost auzită și de tinerii premilitari. A urmat apoi o piesă de teatru „Poștașul dragostei“ în care rolurile au fost interpretate de Dna Dobrogeanu, Dra A. Vuc, Müller și Mimi Peșca și Domni Morusca, Vuc și Miclean. Remarcăm în special pe Dna Dobrogeanu care printr'un minunat joc de scenă a reperat aplaud îndelungate iar Dșoara Mimi Peșca care prin suplețea corpului împodobit cu toalete variate de un gust impecabil și-a câștigat admirația întregii asistențe, Dșoara Müller într'un costum de țigancă de o frumusețe răpitoare, a executat un dans ce a plăcut mult publicului. Iar Dl Stancu a cântat câteva doine la țimbală. Publicul a fost distrat de muzica vânătorilor din Brad.

Venitul realizat servește la inaugurarea unui fond pentru tinerii premilitari.

Adunarea generală a meseriașilor. Duminică a avut loc adunarea generală a meseriașilor cari și-au ales președinte pe Dl Dobrogeanu dir. șc. de meserii.

Sabin Tomuș

Plățiți-vă abonamentul la „ZARANDUL“

CINEMA „ORIENT“ BRAD

Duminică 24 Martie 1935.

„Imi cântă
inimă“

cu
Jan Kiepura,
Eggerth Márta și
Paul Hörbiger

În ținutul nostru, mai ales în comuna Valea Brad, bătute cumplit scarlatina. Dl. Dr. Șt. Feier a avut mult de furcă cu încăpăținarea oamenilor, cari nu înțeleg nici în ruptul capului

să-și trimită bolnavii la spital, pentru a fi îngrijiți cum se cuvine.

În Valea Brad — în două luni și câteva zile au murit peste 30 de oameni și copii, de febră și scarlatină.

— Zilele trecute, după grele suferințe, a încetat din viață Ileana Evuțeanu, mama d. Evuțeanu, consilier la Episcopia din Oradea. La înmormântare a luat parte mult norod, din comuna natală și jur.

Țebeni au ținut să-i dea cinstea cunună, petrecând-o până la locul de veci, deoarece a fost o femeie blândă, bună, o mamă și soție devotată familiei sale. — Din prinosul muncii ei — a crescut copiii pe la școli, dându-le, după puteri, învățătura de carte. Slujba creștinească a fost săvârșită de un sobor de 4 preoți.

Părintele Iosif Tisu, parohul Țebei — a vorbit frumos, despre viața răposatei, pe care a cunoscut-o încă din fragedă pruncie. Dumnezeu s'o așeze în ceata dreptilor săi.